

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Фундаменталізація змісту навчання – стратегічний напрям розвитку освіти ХХІ століття

В умовах модернізації національної системи освіти особливого значення набувають питання, пов'язані з поняттям нової філософії освіти. Вона ґрунтується на принципах природовідповідності, гуманізації і гуманітаризації навчально-виховного процесу та особистісно орієнтованої взаємодії між його учасниками, передбачає підготовку до життя особистості з інноваційним мисленням, здатної до компетентного вирішення важливих життєвих завдань в умовах швидкозмінного світу. У зв'язку з цим зусилля дослідників спрямовуються не просто на перегляд змісту освіти, вдосконалення технологій і методів навчання, а й на пошук критеріїв добору навчального матеріалу, розуміння поняття основ наук, визначення оптимального співвідношення між варіативною й інваріантною складовими навчального змісту, шляхів подолання переважання учнів тощо. Важливим кроком у напрямку цих досліджень є, зокрема, налагодження творчої співпраці між педагогами-теоретиками і освітянами-практиками.

У рамках такої співпраці науковці лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України в квітні ц.р. на базі гімназії №290 м. Києва провели науково-практичний семінар «**Сучасні тенденції формування змісту освіти в умовах профільного навчання**» (співорганізатори заходу – Інститут післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка та Науково-методичний центр профільного навчання управління освіти Дарницької районної в м. Києві державної адміністрації).

Семінар було розпочато з виступу директора гімназії №290 **Поліни Замаскіної**. У виступі наголошувалося, що дидактичні засади ефективної реалізації допрофільної підготовки в навчально-виховному процесі гімназії обґрунтовано на основі результатів проведеного дослідження, яке здійснювалося під керівництвом співробітників лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України. У його ході з'ясовано, що на вибір профілю навчання впливають такі чинники: обсяг інформації про професії; обсяг набутих знань і вмінь; спрямованість особистості, рівень її інтересів, мотивів, здібностей і захоплень; адекватність уявлень щодо відповідності особистих характеристик та можливостей вимогам бажаної професії. Результати дослідження дали змогу виявити також умови успішного впровадження допрофільної підготовки, серед яких, зокрема: вдосконалення інваріантного компонента змісту навчання і розроблення варіативного, наявність належного психолого-педагогічного супроводу допрофільної підготовки, інформаційної складової тощо.

Розвиток проблеми, що обговорювалась на семінарі, в методологічному вимірі знайшов відображення у виступі **Галини Васьківської**, кандидата педагогічних наук, завідувача лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України. Ідею фундаменталізації змісту навчання дослідниця розглянула з позицій стратегічного напрямку розвитку освіти ХХІ ст. (за висновками ЮНЕСКО, Меморандум 1994 р.). У документі наголошується, що лише фундаментальна освіта, яка оцінюється в усьому світі як один з основних чинників національної безпеки, сталого розвитку країни, забезпечення її гідного статусу в світовому співтоваристві, дає знання, універсальні за своєю суттю. Саме вона може найкраще забезпечити підготовку до життя, оскільки передбачає поглиблення загальнотеоретичної, загальноосвітньої, загальнонаукової і загальнопрофесійної підготовки. Отже, розроблення змісту освіти є актуальною проблемою модернізації школи. На цьому наголошує й академік О.Я. Савченко. У сучасних умовах знання потрібні не самі по собі, а для розв'язання важливих життєвих проблем. Тобто необхідність засвоєння знань пов'язується із здатністю їх компетентного використання в процесі діяльності. Найбільш цінними для особистості і обов'язковими для опанування нею є фундаментальні теоретичні положення, які визначають розуміння світу в цілому (наукова картина світу) і конкретної дійсності зокрема. Водночас, як зазначають дослідники, зокрема М.І. Бурда, до рангу фундаментальних не варто включати ті наукові поняття, які залишилися в освіті з часів посиленого, необдуманого начинення її змісту невиправдано великою кількістю спеціальних понять з основ наук. Знання, які не мають конкретного призначення і введені до змісту освіти «про всяк випадок», є застарілими та другорядними. Саме вони здебільшого і переважують зміст навчання.

Проблему фундаменталізації змісту освіти було обговорено також на рівні змісту освіти окремих дисциплін, старший науковий співробітник лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України, наголосила, що фундаменталізація природничої освіти має на меті формування в учнів цілісного уявлення про природу, зв'язку між різними процесами у довкіллі тощо.

Для природничих дисциплін провідним методом дослідження є метод наукового пізнання, науковий пошук. Він є головним чинником і основною вимогою щодо набуття фундаментальних природничих знань і вмінь. Згідно з Лісабонською стратегією розвитку освіти, прийнятою Європейською Радою (березень 2000 р.), наукові методи пізнання мають розглядатися як методи освіти. Тобто фундаментальна природнича освіта має ґрунтуватися на дослідницьких методах. Для формування фундаментальних знань у процесі

вивчення природничих предметів також важливим є висвітлення таких аспектів, як уявлення про межі дії природних законів та про загальні закони природи.

Учасники семінару звернули увагу на значення дослідницької діяльності учнів. **Наталія Петрошук**, завідувач НМЦ профільного навчання ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка, висвітлюючи питання про дослідницьку діяльність учнів як засіб фундаменталізації змісту освіти, зазначила, що це одна з ефективних форм процесу пізнання, яку потрібно активно застосовувати в навчально-виховному процесі. У виступі було виокремлено і охарактеризовано такі етапи дослідницької діяльності учнів: теоретико-експериментальне дослідження на уроці, частково-пошукове дослідження, пошукову дослідницьку діяльність, науково-дослідну діяльність.

Наталія Кадоб'янська, методист НМЦ профільного навчання ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка, акцентувала увагу на тому, що метою шкільного дослідження на уроках літератури є розвиток певних умінь і навичок, необхідних для вирішення нестандартних завдань, самостійного пошуку засобів розкриття сутності нового поняття, шляхів розв'язання конкретної наукової проблеми. Вчитель-словесник має пробудити в учнів дух дослідження, створивши для цього на заняттях сприятливі психолого-педагогічні умови. Під час організації досліджень, наголосила доповідач, варто враховувати профіль класів. Наприклад, майбутніх учителів може зацікавити тема «Проблеми виховання в творчості Григорія Сковороди», а майбутніх юристів – дослідження питання пригнічених прав людини в романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» тощо.

Розкриваючи тему фундаменталізації змісту гуманітарних предметів у старшій школі в умовах профільного навчання, **Олена Барановська**, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України, розглянула поняття фундаментальних знань, визначивши, що такими можна вважати будь-які знання, які становлять основу, «фундамент» певного предмета, дають змогу постійно здобувати нові знання, забезпечують формування ключових компетентностей учня тощо. Для кожного профілю має бути визначений відповідний перелік дисциплін у циклі фундаментальної підготовки. Гуманітаризація освіти передбачає насамперед підвищення статусу гуманітарних і суспільних навчальних предметів із ґрунтовним переглядом їх змістового наповнення.

Світлана Трубачева, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України, повідомила про проведення дослідження, мета якого – формування в учня таких знань, поведінкових моделей, цінностей, які дадуть йому змогу бути успішним у житті. Основні завдання дослідження: 1. Визначення місця і ролі шкільних предметів у структурі професій. Інтеграція навчальних предметів в актуальне знання, необхідне для ефективної трудової діяльності. 2. Надання можливості старшокласникам виконувати трудові, технологічні, соціальні, професійні проби для визначення з вибором професії.

3. Формування у старшокласників образу успішного працівника. Допомога у складанні уявлення щодо своїх потенційних можливостей. 4. Здійснення соціально-педагогічної діагностики готовності до прийняття самостійних рішень, пов'язаних з професійним становленням. Базовою освітньою технологією для реалізації зазначеної мети і завдань було визначено метод проєктів.

Василь Кизенко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України, зазначив, що навчання за будь-яким профілем має забезпечити передусім широку й достатню загальноосвітню підготовку школярів. Досягти збалансованості між загальноосвітньою і власне профільною спрямованістю навчання покликана раціональна система навчальних предметів і курсів, яка охоплює: 1) групу загальноосвітніх навчальних предметів, що вивчаються в обсязі і на рівні, визначеному Державним стандартом загальної середньої освіти; 2) групу загальноосвітніх навчальних предметів, безпосередньо пов'язаних із відповідним профілем. Навчальні предмети першої групи називаються базовими, другої – профільними, а рівні їх вивчення відповідно базовим і профільним. Разом вони формують множину навчальних предметів, які визначені Державним стандартом для реалізації інваріантної складової змісту навчання в старшій школі; 3) курси за вибором, що є тим основним педагогічним засобом, який забезпечує варіативність навчання в старшій школі, його особистісну спрямованість і дає можливість певною мірою нівелювати суперечність між єдиними державними вимогами до загальноосвітньої підготовки старшокласників і їх індивідуальними інтересами, нахилами та потребами.

У виступі **Сергія Косянчука**, наукового співробітника лабораторії дидактики Інституту педагогіки НАПН України, було наголошено, що фундаменталізація змісту освіти в умовах профільного навчання має передбачати передусім формування ціннісно-сміслових орієнтацій (ЦСО) учнів.

Результати анонімних анкетувань, проведених серед учителів та старшокласників гімназії №290 м. Києва, Гімназії східних мов №1 м. Києва, Тетерівської гімназії Бородянського району і Броварської ЗОШ I–III ступенів №2 Київської області, засвідчили, що, зважаючи на вміння планувати, організовувати, аналізувати свої дії та вчинки однокласників, контролювати себе з огляду на ЦСО, старшокласники усвідомлюють роль і значення відповідної діяльності для свого індивідуального розвитку. Отримані дані також дають змогу стверджувати, зокрема, про високий рівень готовності учнів увійти в соціум на правах дорослих людей, а також про те, що ціннісно-сміслова сфера перебуває у полі зору вчителів, адже вони розуміють, що її задоволення визначається здатністю взяти на себе відповідальність, вірою у власну спроможність здійснювати контроль над своєю долею.

Під час семінару у виступах науковців і педагогічних практиків також відзначались досягнення колективу гімназії №290 щодо ефективної реалізації допрофільної підготовки і профільного навчання в діяльності навчального закладу.